En nu is het wel zoo, dat gij uw juristen aanraadt, om, bijaldien er aan de Stadsuniversiteit eens een star van eerste grootte aan den juridischen hemel voor het Staatsrecht, Strafrecht of Burgerlijk recht kwam te schitteren, zich in het geflonker van zulk gestarnte te gaan verkwikken. Maar overmits, de oude Asser allicht uitgezonderd (die andere vakken doceert), zulk een star dusver nog niet aan de Stedelijke Universiteit is opgegaan, kunnen we ons verder debat veilig uitstellen tot tijd en wijle ons gemeld wordt, dat er zulk een star uit het oosten gerezen is.

En hiermede besluit ik dit debat, na u en onze Universiteit te hebben toegebeden, dat Gij nog in lengte van jaren haar moogt sieren, met al de toewijding van uw hart en met die kostelijke gaven van scherpzinnigheid en besliste overtuiging, die u met zoo milde hand zijn toebedeeld.

Aanvaard de betuiging mijner vriendschappelijke gezindheid en geloof mij steeds

Uw dw. br. in Christus,
KUYPER.

Ook ons dunkt dat, nu het een *methodologische* quaestie werd, het beter is, deze zaak verder aan de professoren onderling over te laten.

CONCERTBEZOEK (2.)

Er wordt thans buitengewoon veel werk van muziek gemaakt.

Wie maar effentjes meê kan doen, moet een pianino in zijn huis hebben, en wie het betalen kan liefst een vleugelstuk. Het is dan ook ongelooflijk met wat enorm cijfer het aantal piano's elk jaar toeneemt, want afgedankt worden er niet vele. Zoo slecht toch kan een pianino nauwlijks wezen, of als de kast nog betamelijk er uit ziet, is er altoos nog een klein burgerman of ook een stil dorpsbewoner, die acht zichzelf een brevet van hoogere beschaving te geven, door voor een kleine honderd gulden, zulk een muziekinstrument in zijn zaaltje of op zijn saletje te plaatsen.

De publieke opinie aarzelt op dit punt dan ook geen oogenblik, en de pianofabrikanten en muziekonderwijzers varen er wel bij: *Ieder aankomend jongeling en vooral elk aankomend jong meisje moet muziek leeren.*

Of ze er aanleg voor hebben, of het tot eenig resultaat kan leiden, of het ook maar in één enkel opzicht iets, wat dan ook, met de echte kunst der muziek gemeen zal hebben, doet er niet toe. »Speelt ge piano?" blijft de onverbiddelijke vraag, en een welopgevoed meisje dat moest zeggen: „Neen, mijnheer," zou schrikken en blozen over eigen achterlijkheid.

Hiertegen nu protesteert de echte kunst uit alle macht; haast nog sterker dan de echte dichter protesteert tegen het korps rijmelaars, dat niets doet dan regels aaneenrijgen, die evenveel lettergrepen tellen en eindigen op woorden van gelijken klank.

Toch hebben zelfs deze poëtasters het nog op verre na zoo gortig niet gemaakt als deze liefhebbers en liefhebsters van den *tjing tjangel*, want zelfs „rijmelen" eischt dan altoos nog *eenige* inspanning, maar de vingertoppen op de toetsen van een piano slaan kan, na wat ontvangen les, een ieder.

Dr. Carl Lemcke, hoogleeraar aan het *Polytechnicum* te Aken, schrijft hier dan ook van: „In vroeger eeuwen heeft men veel beter inzicht gehad in de vormende kracht die de muziek op de ontwikkeling van het publiek kan uitoefenen. De ouden, de mannen der middeneeuwen, en zelfs de toongevende mannen der vorige eeuwen, toonden dit door geheel hun houding. In onze eeuw daarentegen is de vormende kracht die van de muziek uitgaat, *uiterst gering*. Viel Geklapper vor den Ohren, wenig Musik in den Köpfen und in den Herzen", d. w. z. „Veel getjingeltjangel voor het oor, maar weinig muziek in hoofd en hart." *(Pop. Aesthetik.*, pag. 473).

Nog sterker oordeelt *Von Hartmann*, die de bezoekers van onze concerten, let wel in Duitschland, waar het nog zooveel beter is, indeelt in drie klassen: 1°. In menschen die er *ausseraesthetisch* komen, d. i. zonder innerlijke gemeenschap met de wereld der tonen. 2°. In menschen die wel het *formeele* schoon, maar niet het *essentieele* van de muziek genieten. En 3°. in menschen, die voor de muziek het eigen geestelijk orgaan bezitten. En nu zegt hij dat naar zijn berekening op de 100 concertbezoekers, er 80 van de eerste, 18 van de tweede, en hoogstens 2 van de laatste klasse zijn.

Hij zegt letterlijk: „Wenn etwa 80 procent des gewöhnlichen Koncert-und Opernpublikums zu den Amusischen gehören, die sich aus ausseraesthetischen Gründen einfinden, so werden etwa 18 procent auf die zweite Klasse kommen, die in bewusten aesthethischen Interessen sich speciell der musikalischen Formen zuwenden" (*Aesthetik* II, p. 660).

Zoo krasse uitspraak zouden *wij* ons niet licht veroorloofd hebben, maar wel mogen we Von Hartmann laten spreken, ter ondersteuning van onze meening, dat men zich vergist, zoo men waant, dat deze pianomanie ons metterdaad muzikaal verder brengt.

Dat gewone lesnemen en spelen geeft, o, zoo weinig, en het ongeluk is, dat men, als een jong meisje dan op haar manier in een gezelschap speelt, dat *mooi* vindt, of althans *zegt* dat men het mooi vindt, om het lieve kind genoegen te doen. En dit nu voedt *wansmaak*. Op die wijs wordt niet de innerlijke waardij der muziek gekeurd en genoten, maar als maatstaf gebezigd de innemendheid van haar die speelt.

Vooral in de familie wordt de muziek van zulk een meisje dan al spoedig de *eigenlijke* muziek, en de zin voor wat *waarlijk* muzikale genieting is, gaat ten eenemale teloor.

We betoogden dit eenigszins uitvoerig, om wel te doen uitkomen, dat onze mindere sympathie voor minstens zes tienden van wat er op de piano in onze hoofdstraten, langs onze grachten en zelfs in onze mindere buurten gemusiceerd wordt, heusch niet voortspruit uit mindere waardeering van de gave Gods, die we in de muziek ontvingen, maar metterdaad op waarneming en overweging steunt.

En vraagt men, of wij dan het orgelspel der meesten hooger aanslaan, zoo zij geantwoord, dat het gebruik van het orgel een geheel ander is.

In verreweg de meeste gezinnen doet het orgel geen anderen dienst, dan om het psalmgezang bij onze huislijke godsdienstoefeningen mogelijk te maken. Muzikale talenten die in den huiselijken kring op het orgel musiceeren *uit innerlijken drang* vindt men veel zeldzamer. Waarbij dan nog komt dat het orgel een *ander* instrument is, dat vanzelf ernstiger aandoet en zich daardoor minder leent voor een uitstalling der ijdelheid.

Doch op het orgel dienen we afzonderlijk terug te komen. Thans wilden we slechts aantoonen, dat wie in durft gaan tegen de publieke opinie, alsof pianospel het brevet gaf van goede opvoeding, daarmee eer een vriend dan een tegenstander van de echte kunst toont te zijn.

RECENSIE.

Dr. A. G. Honig zond bij den uitgever Honig te Utrecht een werk over *Alexander Comrie* in het licht, dat in niet geringe mate de aandacht zal trekken.

Sinds lang toch wist men, dat in de tweede helft der vorige eeuw het Gereformeerde denken ten onzent een verscherping had ontvangen, die door de toenmalige theologen aan de universiteiten van de hand was gewezen, maar die bij het Gereformeerde volk warme sympathie had gewekt.

Ook wist men dat deze nadere accentueering van het Gereformeerd beginsel van Comrie en Holtius was uitgegaan, en nog een ander karakter droeg dan hetgeen de Walchersche predikanten, en onder hen met name Brahé, hadden geleverd. Hadden deze toch bijna uitsluitend apologetisch de oude leer verdedigd, Comrie had een verdere ontwikkeling geboden en in het *Examen van Tolerantie*, zijn *Catechismus* en andere geschriften proeven gegeven van uitnemend dialectisch talent, gepaard met innige Godsvrucht.

Maar bij die algemeene aanduidingen bleef het dan ook, en omtrent de eigenlijke beteekenis van Comrie voor onze theologie en de toenmalige kerken, bleef men in duister verkeeren.

Want wel had Dr. Kuyper in de *Presbyterian Review* de Schotten op Comrie als hun landsman gewezen, maar dit was uiteraard slechts een opstel.

Thans echter heeft Dr, Honig een studie aan Comrie gewijd zoo volledig en zoo grondig, dat men voorloopig het onderzoek naar Comrie als afgedaan kan beschouwen. Wat omtrent Comrie uit Schotsche en Nederlandsche bronnen was op te diepen, heeft hij verzameld en geordend. En voorts is hij Comries werken, in verband met die van Holtius, zoo doorgekropen, dat hem nauwelijks iets merkwaardigs is ontgaan.

Wel draagt o. i. zijn analyse van Comries theologie een wat al te objectief karakter, doordien hij hem bijna overal met zijn eigen woorden laat spreken, en ware een nadere analyse en systematiseering van zijn denkbeelden misschien niet te onpas gekomen, maar van den anderen kant heeft dit toch ook weer dit goede, dat zijn geschrift er door bruikbaar is voor alle kringen.

Comrie is nu tot zijn recht gekomen.

Er is een eerste lichtstraal gevallen in de duisterheid die nog altoos over deze periode van onze kerkgeschiedenis haugt.

En juist doordien Dr. Honig geen panegyrie schreef, maar critisch te werk ging en afkeurde wat ook in Comrie geen steek hield, zal zijn doorwrochte dissertatie er toe bijdragen om Comrie, die dusver alleen in de kringen der geloovigen op prijs werd gesteld, nu ook tot eere te doen komen in de kringen der wetenschap.

Comrie was de eerste van onze theologen, die inzag en gevoelde, hoe ons menschelijk bewustzijn breeder de vleugelen ging uitslaan, en daarom zag hij en niet Brakel de noodzakelijkheid in, om de Gereformeerde beginselen niet alleen in hun vrucht, maar ook *in hun wortel* na te gaan.

CORRIGENDUM.

In onze meditatie over Jesaia 38 : 12 hebben we het woord *drom* opgevat in de beteekenis van: hoop of menigte.

Van achteren bleek ons, dat dit eene vergissing is.

Drom beteekent ook nu nog in Zeeland een bundel fijne draden of vezels. Diensvolgens wordt het ook wel voor *inslag* gebruikt. Dat ook onze Kantt. het zoo bedoeld hebben, blijkt uit de noot op Jesaia 38 : 12.

KUYPER.

Voor Kootwijk's Scholen.

Ontvangen door Dr. A. KUYPER: Van den heer M. H. Fontein te Leiden *f* 10.

Ontvangen door DS. J. H. HOUTZAGERS: Van de Jongedochters-vereeniging »Onze verwachting" te Schiedam *f* 8.17½; van P. T. Zandstra te Woudsend, Unie-collecte *f* 1.

Ontvangen door den heer J. IJSEBRAND, door tusschenkomst van den heer Punt, van DS. W. M. te Vr. *f* 1.

Uit de Pers.

In de *Macedonier*, het goede Zendingstijdschrift van Ds. Dijkstra te Smilde, vinden we een kort verslag van den loop des Evangelies op Seram, dat zeer lezenswaard is, omdat het in een kort en levend beeld toont, hoe het veelal in onze Indiën ging.

Zie het hier:

Geen eiland wellicht heeft meer geleden van de monopolie gruwelen der O. I. Comp. dan Seram, met name het schiereiland Howamohel en de Zuidkust. Daarentegen heeft ook geen enkel eiland in de naaste omgeving van Ambon minder genoten van de geestelijke voorrechten die de O. I. Comp. in hare beste dagen bracht.

In 1633 wilde Justus Heurnius er zich vestigen, maar er was zooveel onrust, dat men het hem niet durfde toestaan. Zoo kwam het dat de man die begeerte had om den Alfoeren van Seram het Evangelie te brengen, er nooit is gekomen. In 1642 vroegen die van Kaibobo om een meester en om Christen te worden. en dit verzoek kon hun worden toegestaan als ze aan het strand wilden komen wonen, en de bergen, waarin ze zich voor de overmacht der Comp. verbergden, wilde verlaten. Het schijnt dat ze aan deze voorwaarde voldaan hebben, ten minste in 1644 vinden wij Ds. Brund te Kaibobo. Hem bleek, dat de Alfoeren gemeend hadden dat zij, zoodra ze Christen werden, niet meer onderworpen zouden zijn aan den Sultan van Ternate. maar rechtstreeks onder de Comp. zouden staan. Toen hij hun echter duidelijk maakte dat ze toch onderdanen van Ternate zouden blijven, verklaarden ze, zooals Ds. Brund dat uitdrukt, dat ze dan liever »bij den ouden duivelsdienst blijven wilden."

Toch schijnen eenigen hunner tot het Christendom overgegaan te zijn. Want in 1646 ging Ds. Brund weer naar Kaibobo om het »duivelshuis" af te breken en in 1649 beklaagde zich de Sultan van Ternate, dat men zijn onderdanen op Seram tot Christenen maakte, terwijl in 1650 alle Christendorpen op Seram aan de Comp. werden afgestaan. Intusschen hadden in 1649 Amehey en Elpapoetih om het Christendom verzocht, welk voorbeeld in 1654 door Koelor en Roemakay ,en in 1656 door de »Mooren" (Mohammedanen) van Hoamohel werd gevolgd. In 1667 werden eenige Mooren op de eilandjes Manipa en Bonoa bekeerd; in 1671 Piroe, in 1676 Kamarièn, in 1694 Tihoelale en in 1695 Seroeawan. Hiermee was de kerstening van Seram zoover voltooid als de Comp haar brengen zoude. Een eigen predikant hebben de dorpjes van Seram slechts uiterst zelden gehad. In 1673 stond Ds Struis op Seram, en deze dienst zal ook niet groot van waarde zijn geweest, want hij werd geschorst vanwege zijn ergerlijk leven. Wanneer onze aanteekeningen juist zijn, is dit de eenige predikant die vast op Seram heeft gestaan. Hoe vaak de gemeenten bezocht werden weten wij niet, maar uit het jaar 1708 geeft Valentijn ons eens opgave waaruit blijkt, dat in Kaibobo, de grootste gemeente, onder de 460 gedoopten, slechts 52 lidmaten waren en in de 7 gemeenten van Seram 83 lidmaten op de 1132 gedoopten; buitendien bleven in deze dorpen nog een aantal heidenen over, want het getal inwoners bedroeg 1890.

De toestand zal wel niet beter geweest zijn toen na het verdwijnen der Comp. en der Engelsche tusschenheerschappij eindelijk in het jaar 1820 weer een trouwe herder voet aan wal zette op Serams strand. Het was de Zendeling J. Kam, ons wel bekend, die in dat jaar er een bezoek bracht en er in 1822 drie Zendelingen plaatste: Akersloot te Kaibobo, J. Starink te Elpapoetih, en Bormeister op Boeroe met Manipa. Deze drie werkten er echter niet lang. Akersloot vertrok in 1823 naar Malaka. Starink in 1825 naar Toegoe bij Batavia, nadat hij anders weinig merkwaardigs had uitgericht, behalve dat hij een paar radja's had bewogen om het kerkverzuim te beboeten, en Bormeister stierf in hetzelfde jaar zonder eenige aanwijsbare vrucht te hebben achtergelaten. In 1826 werd Akersloot door Zendeling J. C. Vonck opgevolgd, die tot 1837 aldaar heeft gewerkt en toen wegens zijn ergerlijk levensverdrag is afgezet. De overige plaatsen moesten zich nu weer met een zeldzaam bezoek van Kam tevreden stellen. In 1828 kwam Kam reeds tot de ontdekking dat geheel het werk van Starink te Elpapoetih vergeten was en dat de afgoden weer als van ouds gediend werden. In 1838 kwamen de Zendelingen Keizer en Rüden Seram weer bezoeken en de laatstegeeft een verslag dat allerdroevigst is: »Met geringe uitzondering vond hij er de scholen in den jammerlijksten staat, voor een deel blijkbaar het gevolg van de ongeschiktheid der meesters, maar voor een goed deel ook van de onverschilligheid en traagheid van ouders en kinderen. In onderscheidene negerijen, geheel of ten deele door Christenen bewoond, ook in de negerij Waisama, wier bevolking voor weinige jaren met den Regent aan het hoofd het Christendom omhelsde, zag hij onder het raadhuis de menschenhoofden opgehangen, die zij hunne vorige vijanden afgehouwen, of, gelijk men het daar noemt, gesneld hadden."

In 1844 scheen er een zon des heils voor Seram op te gaan. De bekende Zendeling Jelle Eeltjes Jellesma, wiens stichting op Java, Modjowarno genaamd, later zoo beroemd is geworden, kwam te Wahuai op Noord-Seram en vormde het plan om, aan den mond van de rivier Isel, een Christendorp te stichten van heidensche Alfoeren, die hij derwaarts zou lokken en aan orde en regel gewennen. En waarlijk dit werk zou gelukt zijn; reeds stonden er de eerste huizen, reeds droeg de nieuwe negerij den naam Dameij (vrede), reeds hadden zich de eerste Alfoeren daar gevestigd en maakte Jellesma plan om zelf aldaar te gaan wonen, toen de inspector Van Rhijn kwam met de order voor Jellesma om hem overal te begeleiden, straks, na afloop der reis, gevolgd door een nieuwen last om nu op Java te arbeiden in de omstreken van Soerabaia. Dameij is toen weer spoorloos verdwenen, en Seram kwam weer in den ouden slendergang. In 1857 ging Zend. A. van Ekris naar Kamarian en beleefde er veel verdriet; in 1860 en '61 was hij er nog werkzaam, maar hoe lang daarna hij er is gebleven, is ons niet duidelijk geworden. Omstreeks dezen tijd werkte Zend. C. G. Schot te Amahey, en deze werd opgevolgd door Zend. de Vries (1864—'74.) hulpprediker N. Rinnooy (1877—79). In 1888 kwam de hulpprediker Birkhof te Lokki op Hoamohel, en het is van hem dat wij eens een eerste woord van lof van een Seramsche gemeente lezen. Men moet weten dat hij toen van Letti, op de Zuidwester eilanden, kwam. Na gesproken te hebben van de volkszonden, o. a. dronkenschap, zegt hij: Lokki is niet ontbloot van geestelijk leven; de gemeente is tamelijk ontwikkeld; hare belangstelling in den godsdienst moet geprezen worden. Men komt getrouw ter kerk. Bijna niemand, hetzij van de lidmaten of van de catechisanten, zal voor een geruimen tijd op reis gaan, zonder dat vooral op zijn verzoek in de kerk door den leeraar daarover een zegen is gevraagd.

Seram heeft nu twee vaste hulpprediker-posten: Amahey en Lokki, en de overige gemeenten staan onder de zorg van deze twee. Op de eerste plaats staat volgens onze laatste aanteekeningen J. Kelling en op de tweede Birkhof.

De binnenlanden zijn nog geheel onbearbeid; het gelukt slechts zelden een Zendeling om met de heidensche Alfoeren in aanraking te komen. De Christenen zijn voor een deel wel Alfoeren, maar voor een deel ook vreemdelingen, die uit andere deelen van onze Oost zich daar gevestigd hebben.

Wat blijkt hier nu anders uit, dan dat gemis aan systeem, onkerkelijke practijk, en ontstentenis van continuïteit, smaad over de Christelijke religie heeft gebracht, in stee van de inwoners van Seram met het Evangelie te zegenen.

Juist daarom blijven we zeggen: Zie toch ook bij de Zending op uw beginsel.

Dat werken in den wilde baat niet.

Er moet vaste gang in het werk zijn, en dien vasten gang waarborgt u alleen een stellig beginsel.

KUYPER.

Officieele Berichten.

Met verkorting uit het Kerkblad van 4 Nov.)

Vergadering der Classis Harderwijk, gehouden te Hattem 12 en 13 October 1892.

De deputaten voor een huishoudelijk reglement lezen een concept voor, dat na eenige wijziging wordt goedgekeurd en aangenomen. Zoo ook eenige concepten voor lastbrieven, attestatien enz.

Een regeling wordt gemaakt voor de verschillende collecten, waarvan een gedrukt exemplaar aan de kerken in deze klasse zal gezonden worden, terwijl wordt besloten ook een collecte voor Kootwijk te houden en die voor »Veldwijk" te splitsen om de helft te bestemmen voor de Kas voor hulpbehoevende krank: zinnigen in genoemde stichtingen.

Het verslag der vacaturen wordt tot de volgende vergadering uitgesteld.

Art. 11 der notulen komt in behandeling, aangaande de grensregeling van de buurtschap Diermen tusschen de kerken te Putten en te Nijkerk, waarbij eenig misverstand heeft plaats gehad. Hiertoe wordt eene commissie benoemd, om die in overleg met de genoemde kerken te regelen.

De vacatuur-beurten worden geregeld.

Het verzoek van den kerkeraad van Ermelo, om een kerkeraads-attest te aprobeeren, ten einde haren voorganger de provinciale synode voor te dragen tot onderzoek naar zijne singuliere gaven, volgens art. 8 der D. K. O., wordt toegewilligd en aan voldaan.

De kerk te Nijkerk wordt opgedragen om de Classis in Februari 1893 saam te roepen.

Vergadering der Gereformeerde Kerken in de Classe 's Hertogenbosch, gehouden te 's Hertogenbosch 12 October 1892.

Verslag wordt uitgebracht door de Commissie benoemd in zake de kerk van Sprang Resultaat van dit verslag is, dat de bestaande moeilijkheden in de grensregeling nog niet volkomen vereffend zijn. In verband hiermede leest Ds. Boss de vrijwillig gegeven adviezen van Prof. Rutgers en Ds. Beuker voor, waarmee de Classe niet alleen ten volle instemt, maar ook aan de broeders te Sprang den raad geeft, dat zij bij hen ter plaatse zoo spoedig mogelijk zelfstandig optreden.

Het uitvoerig rapport, dat de Commissie in de zaak van Geldrop uitbrengt, leidt de vergadering, na rijpe overweging, tot het éénparig besluit: Op het verzoek van Ds. M. . . . om opname in het Gereformeerd kerkverband, niet verder in te gaan.

Aan de opdracht der vorige vergadering om Ds. W. Laatsman te bezoeken en te vermanen, hebben Ds. J. H. van Haeringen en Oud. J. R. de Mildt gevolg gegeven. Veel moeite heeft het gehad ZEerw. te spreken. Bij een eerste reize schreef Ds. L. dat hij door ambtelijke bezigheden verhinderd was hen te ontvangen. Later evenwel mochten zij er in slagen ZEerw. lang, zeer lang te onderhouden van den verkeerden weg, dien hij tot hiertoe bewandelt, doch konden, tot hun innig leedwezen, niet het minste smart- en schuldgevoel bij hem bespeuren. Hoewel de vergadering vooral dit laatste met diepen weemoed verneemt en het voorzeker zwaar is om te verstaan, hoe een *geschorst* predikant van verhindering door ambtsbezigheden spreken kan, acht zij toch, in weerwil zelfs van reeds vermelden brief, waarin op afdoening in de zaak van Ds. L. zoo sterk aangedrongen wordt, de tijd ook nu nog niet gekomen om allen reddenden arbeid aan ZEerw. op te geven en *besluit* daarom met bijna alle stemmen, eer het tot afzetting zou moeten overgaan, in den geest der broederlijke liefde nogmaals te beproeven Ds. L. van zijn dwaalweg terug te brengen en *benoemd* daartoe een Commissie, bestaande uit de leeraren Poss en van Haeringen, mitsgaders de Ouderlingen Branderhorst en van Wijnen, met den biddenden wensch, dat de uitkomst zij ZEerw. ten behoud, ons tot vreugd, Gods naam ter eer.

Verslag van de gewone Classicale verg., gehouden op 19 October jl., van de Classis »Zwolle" te Zwolle.

Besloten wordt, een nieuw boek van de Formulieren van Eenigheid aan te leggen met de bekende formule ter onderteekening. Alle Dienaren des Woords zullen benevens den nu toegelatene onderteekenen.

De beide kerken van Zwartsluis doen het voorstel, dat er eene kas worde opgericht door de Classis voor hulpbehoevende patienten voor Veldwijk, Effatha en 's Heeren Loo.

Van Chr. Geref. zijde is reeds vroeger werk gemaakt ter oprichting van een *Provinciale* Kas, wordt medegedeeld.

Besloten wordt, dat deze zaak nog eens in de Kerkeraden zal besproken worden, vooral met de diakenen; en dat Ds. Segboer de volgende Class. verg. zal dienen van toelichting.

De volgende verg., zal D. V. gehouden worden te Zwolle, in de Cons.-kamer van de Oosterkerk den eersten Woensdag van Februari e.k. Samenroepende kerken zijn die van Zwartsluis. De praeses Ds. Bavinck dringt er op aan, dat de kerken er aan zullen denken om te collecteeren voor de Theol. faculteit der Vr. Univers.

Verslag van de Vergadering der Classis te Willemstad 25 Oct. 1892.

Ouderling Dane brengt rapport uit namens de Dep. van hulpbeh. kerken. Hierna heeft Ds. Binnema, (die als Adviscur tegenwoordig is) van de gelegenheid gebruik gemaakt om den nood van eene Hulpbehoevende kerk in de Classis 's Hertogenbosch aan de vergadering bekend te maken en de zwakke kerk zeer aan te bevelen in de liefde van de Classis Klundert.

In zake vacatuurgelden wordt een rapport voorgelezen door Ds. Feringa. Nadat in dit rapport de beginselen uiteengezet zijn, worden de getallen berekend naar den maatstaf van een salaris van *f* 1200. Naar dien maatstaf behooren de kerken van Moerdijk, Zevenbergen, Klundert A en Fijnaart, voor iedere beurt te betalen *f* 6.40; die van Willemstad *f* 7.20; die van Dinteloord *f* 8 en die van Klundert (B) *f* 8.80. Deze gelden worden niet in handen van de helpende Predikanten uitbetaald, — maar de Dep. voor Hulpbeh. kerken zullen belast worden met de inning en uitbetaling.

De volgende Classis zal gehouden worden te Klundert op den derden Dinsdag van de maand Januari 1893. Roepende kerk is Willemstad.

Kort verslag van de vergadering der Classis Dordrecht, gehouden 26 Oct. 1892 te Dordrecht.

Goedgevonden wordt, dat voortaan de dienaren des Woords in alphabetische volgorde praeses zullen zijn, terwijl de dienaar, die de volgende vergadering presideeren zal, dan als assessor zitting neemt

Vervolgens wordt gevraagd, wat door de kerken gedaan wordt tot voortplanting der reformatie in plaatsen, die nog in het ongereede zijn. Het blijkt, dat wel pogingen zijn aangewend, doch dat er op dit oogenblik van gunstige resultaten weinig verwachting is.

De consulentschappen worden geregeld. Een verzoek van de behoeftige kerk te Puttershoek tot ondersteuning, teneinde een predikant te kunnen beroepen, wordt ingewilligd.

De kerkeraad van Strijen vraagt goedkeuring van de ineensmelting der kerken A en B aldaar. Een voorstel, die goedkeuring onder voorbehoud van de beslissing der Generale Synode te verleenen, nadat door een tweetal daartoe benoemde dienaren des Woords inzage zal genomen zijn van de acte van ineensmelting, wordt aangenomen.

Op een vraag van de kerk van 's Gravendeel, hoe te handelen met Doopleden, die niet in de wegen des verbonds wandelen, wordt geantwoord, dat men ze herhaaldelijk heeft te vermanen; de uiterste lankmoedigheid heeft te betrachten omtrent hen, die toch tot het Avondmaal niet zijn toegelaten; daarna de gemeente heeft op te wekken tot het gebed voor deze afdwalenden, om eindelijk bij gebleken volhardende ongehoorzaamheid, hen en de gemeente bekend te maken, dat zij opgehouden hebben lid te zijn.

Verslag van de vergadering der Classis Kollum, gehouden te Drogeham 27 October 1892.

De praeses leest een verzoekschrift van leden der Geref. kerk te Boornbergum, die thans nog met de kerk van Drachten vergaderen, doch in hunne missive den vurigen wensch uitspreken, dat in hunne gemeente de ambten en de diensten worden ingesteld. Na breedvoerige discussie wordt besloten, voorshands der kerk van Drachten op te dragen, naar beweegredenen, financieele krachten enz., een onderzoek in te stellen om de volgende Classicale vergadering in deze materie van advies te dienen.

Een verzoek van de kerk van Buitenpost inzake de grensregeling wordt in zooverre ingewilligd, dat deze zaak naar de betrokken kerkeraden wordt geretourneerd.

De kerk van Augustinusga zal de volgende maal de Class. verg. samenroepen.

Buitenland.

Duitschland. Harnack's aanval op de belijdenis der 12 artikelen.

Het geval van den predikant Schrempf, die door het kerkbestuur van Wurtemberg werd afgezet omdat hij weigerde de twaalf artikelen des geloofs te lezen bij het bedienen van den H. Doop, daar hij sommige artikelen niet beleed, heeft ten gevolge gehad, dat sommiger conscienue wakker werd geschud. Het schijnt althans dat enkele aanstaande dienaren des Woords met schrik aan den tijd zijn gaan denken, waarop ook zij zouden geroepen zijn, om de twaalf artikelen voor te lezen, en daar zij daartegen bezwaar hebben, is het in hen opgekomen om aan de kerkbesturen te vragen of niet de twaalf artikelen uit de proponentsformule, d. i. de formule die de aanstaande dienaren des Woords moeten onderteekenen, voor zij in het ambt kunnen treden, konden verwijderd worden en of niet tevens goed was dat het »apostolicum" gelijk men de XII artikelen wel noemt. uit de liturgie kon gedaan worden, voor zoover de dienaren des Woords verplicht zijn om de liturgie te gebruiken. Eene commissie uit de theol. studenten te Berlijn, wendde zich eenige weken geleden tot den hoogleeraar Dr. Adolfs Harnack, met de vraag of hij zou kunnen adviseeren om in vereeniging met andere theologische studenten aan den »Oberkirchenrath" der Evangelische kerk een verzoek in dien geest te richten.

De Berlijnsche 41 jarige hoogleeraar gaf het antwoord op een van zijne colleges en deed dit ook openbaar maken in *die Christliche Welt*. Daarbij gaf deze professor te kennen, da hij het goed acht dat het vraagstuk aan de orde gebracht is, al moet hij het afkeuren dat een verzoek om algeheele afschaffing tot het kerkbestuur zou gericht worden. Er *zijn* toch nog altijd menschen die dat »apostolicum" belijden, en een verzoek om botweg het af te schaffen zou hun ergernis geven. Doch men vrage dat de twaalf artikelen uit de verplichte liturgie geschrapt worden, of dat het aan de vrijheid der gemeente gesteld worde om het al dan niet te gebruiken, terwijl het aanbeveling zou verdienen om in plaats van de oude Apostolicum, eene nieuwe, betere formule aan te geven. Voorts tracht Harnack aan te toonen, dat men aan sommige uitdrukkingen van de XII artikelen aanstoot nemen kan. Hij meent dat de »opstanding des vleesches" niet kan worden gehouden; het is ook onpaulinisch! Vooral is volgens, Z.H.G. het »ontvangen van den H. Geest, geboren uit de Maagd Maria" verwerpelijk! Hierin is werkelijk een nothstand gelegen, d. w. z. hierdoor komen sommigen in den nood.

Wie een dergelijk artikel niet onderteekenen kan en daarom meent buiten de kerk te moeten blijven, moet doen wat zijn conscièntе hem gebiedt. Harnack wil echter dat men niet zulk een juridisch standpunt inneme. Wie het met de grondgedachte van de kerk eens is, ga haar dienen of blijve haar dienen. Hij verberge echter zijne afwijking niet en werke mede, binnen de hem gestelde grenzen, om tot opheffing der moeilijkheid te geraken. Op grond van hun leeftijd en hunne positie meent de hoogleeraar dat studenten in deze geen stappen mogen doen. Hij geeft ten slotte den studenten den raad om vlijtig dogmengeschiedenis en symboliek te bestudeeren, d. i. de ontwikkeling der leerstukken en der geloofsbelijdenissen na te gaan en te zorgen dat zij met een welgevestigde overtuiging in hunne gemeenten komen. Voorts voegt Harnack er aan toe dat »de werkelijke inhoud van het Apostolicum bestaat in de belijdenis, dat in den Christelijken godsdienst deze goederen gegeven zijn: de Heilige kerk, vergeving der zonden en een eeuwig leven; dat het bezit dezer goederen is beloofd aan hem die gelooft in God, den almachtigen Schepper en Zijnen Zoon Jezus Christus en in den Heiligen Geest, en dat die goederen door Jezus Christus onzen Heere voor ons zijn verworven. Deze inhoud komt overeen met het Evangelie."

Terecht heeft men in de Evangelische kringen van Duitschland ingezien, dat Prof. Harnack een aanval op de apostolische geloofsbelijdenis gedaan heeft. Geen wonder dat groote ontroering daardoor gewekt is Niet alleen dat tal van predikanten en »Kreissynoden" tegen de uitlatingen van Harnack met kracht protesteerden, maar ook beginnen gemeenteleden hunne stem er tegen te verheffen. De »Vorstand" van het genootschap van den Duitschen Adel," heeft den adel opgeroepen om zich tegen Harnack schrap te zetten, omdat trouw aan de apostolische geloofsbelijdenis het eerste artikel is van den bond der Duit-